

Zofia Dernałowicz

Nabytki rękopiśmiennicze Biblioteki IBL PAN

Biuletyn Polonistyczny 29/3-4 (101-102), 164-172

1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

- autorów nie ustalonych).
- 9774 Wypisy z XIX w. utworów następujących autorów: Homer, Owidiusz, Edward Young, Ignacy Krasicki, Franciszek Dionizy Kniaźnin, Pierre Corneille, Jan Gawiński, Wojciech Ines, Piotr Franciszek Alojzy Łoski, Józef Epifani Minasowicz, Wojciech Stanisław Chrościński.
- 9798 [Stanisław Szarski]: Mitologia klasyczna w poezji Jana Kochanowskiego (fragment początkowy brulionu z odręcznymi poprawkami autora pracy wydanej następnie w "Pracach Historycznoliterackich" nr 5, Kraków 1913).
- 9814-9816 Autografy Władysława Orkana (listy, bruliony listów, tłumaczenie wiersza Bohdana Łepkiego "Spowiedź ziemi", wykaz drukowanych i nie drukowanych dzieł i in.), fragm. papierów osobistych; fragment korespondencji Orkana; fragment prozy i poezje Orkana (odpisy).

Opracowała

Krystyna Stachowska

NABYTKI RĘKOPIŚMIENNICZE BIBLIOTEKI IBL PAN

Przedmiotem niniejszego komunikatu są rękopiśmiennicze nabytki Biblioteki IBL w latach 1985-1986, a więc w okresie tylko półtorarocznym. W tym stosunkowo krótkim czasie Biblioteka stała się właścicielką sporej liczby interesujących i ważnych dla polskiej kultury literackiej materiałów. Wszystkie nabytki

wpłynęły do nas jako dary.

W r. 1985 nakładem PIW-u ukazał się tomik poezji Albina Dziekońskiego (1892 - ok. 1940). Jest to obszerny wybór z twórczości tego niedocenionego jeszcze szerzej poety, który tworzył i drukował w okresie międzywojennym. Zainteresował się twórczością Dziekońskiego jeszcze w okresie okupacji prof. Julian Krzyżanowski, a w latach późniejszych prof. Kazimierz Wyka, co przyczyniło się do wydobycia poety z niepamięci.

Tym większym walorem stało się dla Biblioteki otrzymanie tej części spuścizny Albina Dziekońskiego, która była przechowywana w Warszawie przez zmarłą w 1985 r. Marię Trębicką i przekazana została nam przez jej bratanicę Izabelę Trębicką z Londynu. Są to prawdopodobnie jedyne zachowane materiały dotyczące Dziekońskiego, a w każdym razie jedyne w tak dużym zespole.

Maria Trębicka, cioteczna siostra poety, stała się jego powiernicą w problemach tworzenia, a także brała na siebie ciężary związane z publikacją jego utworów. W latach 1929-1933 staraniem i nakładem Trębickiej wychodzi pięć kolejnych tomów poezji Dziekońskiego.

Większość otrzymanych rękopisów jest w bardzo złym stanie. Ocalały od ognia w czasie Powstania Warszawskiego, ale uległy wtedy zawilgoceniu, a także mechanicznym uszkodzeniom przez szabrowników. Obecny właściciel musi pomyśleć o odpowiedniej konserwacji, koniecznej dla zachowania spuścizny.

Zbiór zawiera następujące teksty Dziekońskiego, w większości autografy:

- notatki z lat 1918-1920, ok. 250 stron;
- "Dissertatio theoretica" (proza), cz. 1: autograf, cz. 2: maszynopis;

- zbiór listów do redakcji, do Z. Rabskiej i inne teksty prozą;

- własnoręcznie napisany życiorys, przeznaczony dla którejś z redakcji;

- wiersze, często pisane na przypadkowych papierach (np. na papierze do pakowania), m.in.: "Wilnia", "Na placu Inwalidów", "Odprawa poety", "Elegia listopadowa", "Impresja z ulicy Chmielnej", "Mogilowce", "Poranek", inc.: "Widzicie wiosna leci...", inc.: "Młodości moja...", inc.: "Uśmiech - Sycyljana...", inc.: "Tak być musi...", inc.: "Piórka na głowie wydłużyły się w czub...", inc.: "Tylko w próżni i pustce znajduję spokój własny...";

- egzemplarz "Bajek" (wyd. 1920), z poprawkami ręką M. Trębickiej, będący prawdopodobnie podstawą drugiego wydania;

- maszynopis "Bajek" (drugiego wydania, 1926 r.) z ręcznymi poprawkami autora i nieliczne strony korektorskie z tegoż wydania;

- wiersz H. Heinego "Rybaczka", tłumaczony przez A. Dziekońskiego;

- "Dramat Lucyfera", przepisany ręką M. Trębickiej i egzemplarz korektorski tego utworu z poprawkami ręką autora

- list do Janiny Morawskiej, z rozważaniami na tematy filozoficzno-etyczne maszynopis z poprawkami autora,

- i inne teksty, obecnie analizowane.

Zachowały się również materiały zgromadzone przez M. Trębicką, a dotyczące spraw związanych z wydaniem, a następnie z puszczeniem w obieg, poszczególnych tomów Dziekońskiego. Są to:

- rachunki i korespondencja z Drukarnią W. Łazarskiego w Warszawie, 1928, 1931, 1933 r.;

- rachunki firmy F. Hoesick z 1934, 1936 i 1939 r.;
- korespondencja i pokwitowania Działu Hurtowo-Komisowego firmy "Gebethner i Wolff" 1930-1935 r.;
- pokwitowania Domu Książki Polskiej 1928-1929 r.;
- spisy osób prywatnych, instytucji i redakcji, które otrzymywały egzemplarze gratisowe;
- rachunki za anonse w prasie;
- bruliony listów M. Trębickiej do Jerzego Brauna, Adama Galińskiego, Edwina Richtera, J.E. Skińskiego, Witolda Wolffa, lata 1932-1933.

Z bogatej (jak można przypuszczać) korespondencji między Albinem Dziekońskim a Marią Trębicką ocalało niewiele, w sumie 22 listy Dziekońskiego. Listy te to przeważnie krótkie pocztówki, będące raczej znakiem pamięci niż wymianą myśli, z tego 7 listów pisano w latach 1910-1912 z Zakopanego i Davos, gdzie młodociany Dziekoński bronił się przed gruźlicą.

Obok listów do Trębickiej wpłynęły jeszcze tylko 3 listy Dziekońskiego: do redakcji "Pionu" z 1935 r. i dwa do Antoniego Rõmera z 1932 r.

Listów do Albina Dziekońskiego też ocalało niewiele, bo tylko te, które w mieszkaniu warszawskim M. Trębickiej znalazły się w sposób przypadkowy. Są to listy od: Artura Bertholdiego (brata przyrodniego A.D.), 1937-1938 r. (2), Janusza i Marii Dziekońskich, 1935-1939 (6), Maksymiliana Małińskiego (teścia A.D.), 1937 r., Róży Puzyny (ciotecznej siostry A.D.), 1928 r., Antoniego Rõmera (kuzyna A.D.), 1932 r. (2), Jadwigi Tarasowicz (siostry A.D.) i jej rodziny, 1937-1939 r. (3).

W przekazanych nam materiałach znalazła się też korespondencja (ok. 150 listów), której treść dotyczy pośrednio lub bezpośrednio Albina Dziekońskiego, od jego rodziny, w większoś-

ci adresowana do Marii Trębickiej, ale również do jej siostry Ludwiki, z lat 1906-1977. Są to listy od: Jadwigi i Albina Dziekońskich (rodziców A.D.), Zofii z Malińskich Dziekońskiej (żony A.D.), Jerzego Bertholdiego, Artura Bertholdiego, Wacława Dziekońskiego, Jadwigi Tarasowiczowej i Marii Truszkowskiej (rodzeństwa A.D.), Stefanii Dziekońskiej (ciotki i przybranej matki A.D.), Anny z Sołtanów i Antoniego Römerów (krewnych A.D.). Anna Römerowa, znana malarka okresu międzywojennego, wykonała rysunki do 2 wydania "Bajek" A. Dziekońskiego.

W materiałach znajdują się również inne listy do M. Trębickiej od Kazimierza Wyki (1972), Macieja Łubieńskiego (1933) i Gabriela Korbuta (1933).

Zespół ten dopełniają wspomnienia Marii Trębickiej, starające się odtworzyć ostatni okres życia Albina Dziekońskiego, pisane niestety stosunkowo niedawno, gdy autorka zbliżała się już do dziewięćdziesiątki.

Proweniencją identyczna z zespołem poprzednim, bo pochodząca ze zbiorów Marii Trębickiej i otrzymana również od jej rodziny jest korespondencja sióstr Trębickich Marii i Ludwiki ze Skirmuntami z Mołodowa i z Konstancją Skirmunt z Pińska. Zespół ten zawiera:

- ok. 50 listów Jadwigi Skirmunt (1874-1968) towarzyski i przyjaciółki Marii Rodziewiczówny, z lat 1945-1967. W liście, datowanym 9 I 1945, jest właśnie informacja o śmierci Rodziewiczówny;

- 4 listy Konstantego Skirmunta (1866-1948), dyplomaty i ministra spraw zagranicznych R.P. z 1912, 1914, 1934 i 1938

- 1 list Henryka Skirmunta (1869-1939), poety i kopozytora, z 1925 r.;

- 2 listy (w tym depesza) Marii Skirmunt (zm. w 1939 r.).

siostry wyżej wymienionych, z 1925 i 1932 r.

- 24 listy Konstancji Skirmunt (zm. w 1934 r.), działaczki społecznej w duchu solidaryzmu polsko-litewskiego, autorki prac z historii Litwy, z lat 1919-1932.

Od p. Krystyny Morzkowskiej otrzymaliśmy wspomnienia pisane przez jej matkę, Anielę.

Aniela Morzkowska (1868-1948), córka tłumacza Edwarda Sulickiego, żona Zygmunta Morzkowskiego, dziennikarza, cioteczna siostra prof. Ignacego Chrzanowskiego, przez większą część życia związana była z dziennikarstwem. Pracowała w "Gazecie Polskiej", "Gazecie Warszawskiej" i "Tygodniku Ilustrowanym", przeważnie jako korektorka, była jednak również autorką recenzji książek dla dzieci i innych artykułów. Wspomnienia zaczęła pisać w lipcu 1944 r. w Warszawie, dla oderwania się od koszmaru rzeczywistości wojennej, pisała opierając się tylko na własnej pamięci. W sześciu cienkich zeszytach przekazała swoją biografię głównie od strony zawodowej, ale przede wszystkim starała się napisać coś o ludziach ciekawych, z którymi miała okazję się zetknąć. Są to obszerniejsze lub tylko kilkudzaniowe sylwetki: Władysława Bogusławskiego (wnuka Wojciecha), Józefa Buchbindera, malarza, Piotra Chmielowskiego, Piotra Choynowskiego, Jana Gadomskiego, Dionizego Henkla, Haliny Horodyskiej-Rutskiej - kustosza Towarzystwa Naukowego w Płocku, Ludomira Komierowskiego - syna Pomiana i Anieli z Sienkiewiczów, Tadeusza Korzóna, Aleksandra Krajewskiego, ks. Franciszka Krupińskiego, Joanny Krzywobłockiej - przełożonej pensji w Warszawie, rodziny Malinowskich (krewnych Wandy Osterwiny), Aleksandra Mańkowskiego, Bronisławy Neufeldówny, Julii Niemiryczowej, Romana Plenkiewiczza, Franciszka Reinsteina, Władysława Smoleńskiego, Włodzimierza Spasowicza, Michała Sobańskiego, Marii Weryho-Radzi-

wiłłowiczowej, Jana Wołyńskiego - ilustratora "Tygodnika Illustrowanego" , i Władysława Zawistowskiego. Autorka wspomina też kontakty z Kazimierzem Tetmajerem, Władysławem Reymontem i Stanisławem Przybyszewskim.

Objętościowo dużym zespołem są materiały dotyczące Feliksa Kuczkowskiego (1884-1970), dziennikarza z zacięciem literackim, po II wojnie pracownika "Chłopskiej Drogi", teoretyka filmu, którego prekursorskie prace weszły na stałe do historii filmu polskiego. Materiały te zostały nam przekazane przez p. Jadwigę Lipską, dalszą krewną Kuczkowskiego, która zdołała je ocalić.

Zespół ten zawiera:

- materiały biograficzne F. Kuczkowskiego, takie jak: legitymacja studencka uniwersytetu w Bernie, odpis aktu ślubu, legitymacje służbowe, nekrologi itp.;

- niewielki zbiór korespondencji F. Kuczkowskiego, której adresatami i nadawcami są: Helena Boguszewska, Jadwiga Lipska, Halina Ostrowska (która w swoim "Bric à brac" zamieściła obszernie wspomnienie o Kuczkowskim), Maria Ossowska, Wincenty Rzymowski i Stefan Żółkiewski;

- korespondencja z Muzeum Literatury, które w swoim czasie nabyło listy Karola Irzykowskiego do Kuczkowskiego;

- powieść "Prabóg", zatytułowana w innych miejscach również "Połanieccy". Jest to powieść satyryczna, oparta na wątkach "Rodziny Połanieckich", przedstawiająca dzieje następujących pokoleń na zasadzie parodii. Zamierzona na 7 tomów, z czego z zamieszek wojennych w sposób uporządkowany przetrwały t. 1, 2 i 7, a inne - we fragmentach trudnych do uporządkowania. Notatki i konspekty do tejże powieści pisane ręcznie i na maszynie;

- poemat wierszem "Betleem w Tymbarku";
- notatki o Irzykowskim i Boyu;
- rozważania na temat śmierci i na temat losów dzieł Kuczkowskiego.

Zespół uzupełnia kilkustronicowa praca Jadwigi Lipskiej pt. "Moje wspomnienia o Feliksie Kuczkowskim", o napisanie których prosiła biblioteka IBL.

- Pani Aniela Uziembło przekazała do zbiorów bibliotecznych niedrukowane prace swego ojca, Adama Uziembły (1885-1971), językoznawcy, którego prace "Rytm i melodyka »Beniowskiego«" i "Uwagi o rytmach prozy polskiej" ukazały się drukiem w Paryżu w latach 60-ych. Otrzymaliśmy prace (w autografach lub w odpisach maszynowych): "Słownik »Beniowskiego«", "Katalog rymów »Beniowskiego«", "Jak brzmi »Beniowski«", "Analiza rytmu »Pana Tadeusza«", "Średniówka w »Panu Tadeuszu«", "Rytm »Marji« Malczewskiego", "Heksametram polski", "»Non omnis moriar«(o wierszu Józefa Łobodowskiego)".

Materiały uzupełnia życiorys Adama Uziembły napisany przez Adama i Anielę Uziembłów, a także przez nich zestawiona bibliografia prac ojca.

- Wśród innych nabytków znalazły się uwagi i sprostowania Witolda Czajkowskiego do publikacji: Wojciech Kossak: Listy do żony i przyjaciół (1883-1942), oprac. K. Olszyński, Kraków 1985. Witold Czajkowski, prawnuk Juliusza Kossaka, posiadający dużą wiedzę na temat swojej rodziny, jest w posiadaniu wielu rodzinnych materiałów, m.in. wspomnień Tadeusza Kossaka (bliźniaczego brata Wojciecha) pt. "Wspomnienia wojenne", które w obszernych fragmentach tu przytacza.

- Materiały dotyczące Teresy Weyssenhoff, autorki "Quasi una fantasia" (wyd. 1969, 1971), "Na początku drogi. Opowieść

o Arnoldzie Janssenie" (wyd. 1983) i "Ogniwa" (wyd. 1973), przysłane nam po jej śmierci; wspomnienie napisane przez Aniellę Szafrąską, bibliografię prac Teresy Weyszenhoff, nekrologi.

- Zbiorek wierszy Fortunata Erazma Świącickiego (1884-1938) (bratanka Juliana Adolfa Świącickiego, historyka literatury), "poety niedzielnego", z zawodu kolejarza, długoletniego zawiadowcy stacji Warszawa-Czyste.

- Maszynopis niedrukowanej sztuki Tadeusza Rittnera "Sąsiadka. Dramat w 1 akcie...", przepisanej prawdopodobnie z egzemplarza znajdującego się w zbiorach Teatru im. Słowackiego w Krakowie.

- Zbiór sztambuchów, których mamy kilka, powiększył się dzięki prof. Marii Obrębskiej-Stieberowej. Przekazała nam ona 3 sztambuchy swojej teściowej Janiny Ostiadell-Stieberowej z wpisami z lat 1884-1907, a także sztambuch niewiadomej proveniencji, w którym są wpisy w większości po francusku, dokonane w Warszawie w latach 1820-1829.

Ponadto odnotować należy drobne wpływy epistolarne:

- list Ludwika Bohdana Grzeniewskiego do Pawła Hertza, 1962 r. (znaleziony w jednej z książek bibliotecznych);

- list Lecha Beynara (Pawła Jasienicy) do Zofii Olszowskiej, 1966 r. - dar p. Zofii Olszowskiej;

- list Marii Dąbrowskiej do NN tłumaczki na bułgarski "Opowiadań wybranych", 1957 r. - dar p. Andreany Radevy;

- list Zofii Ameisenowej do Melchiora Wańkowicza, 1935 r. - dar p. Anielli Uziembło.

Zofia Dernałowicz